

ШЫҢ

СЭКП Тыва обкомунун болгаш Кызыл хооркомунун,
Тыва АССР-нин Дээди Советинин органы

1925 чылда
түптөлүштүгү

1963 ч.

АПРЕЛЬ

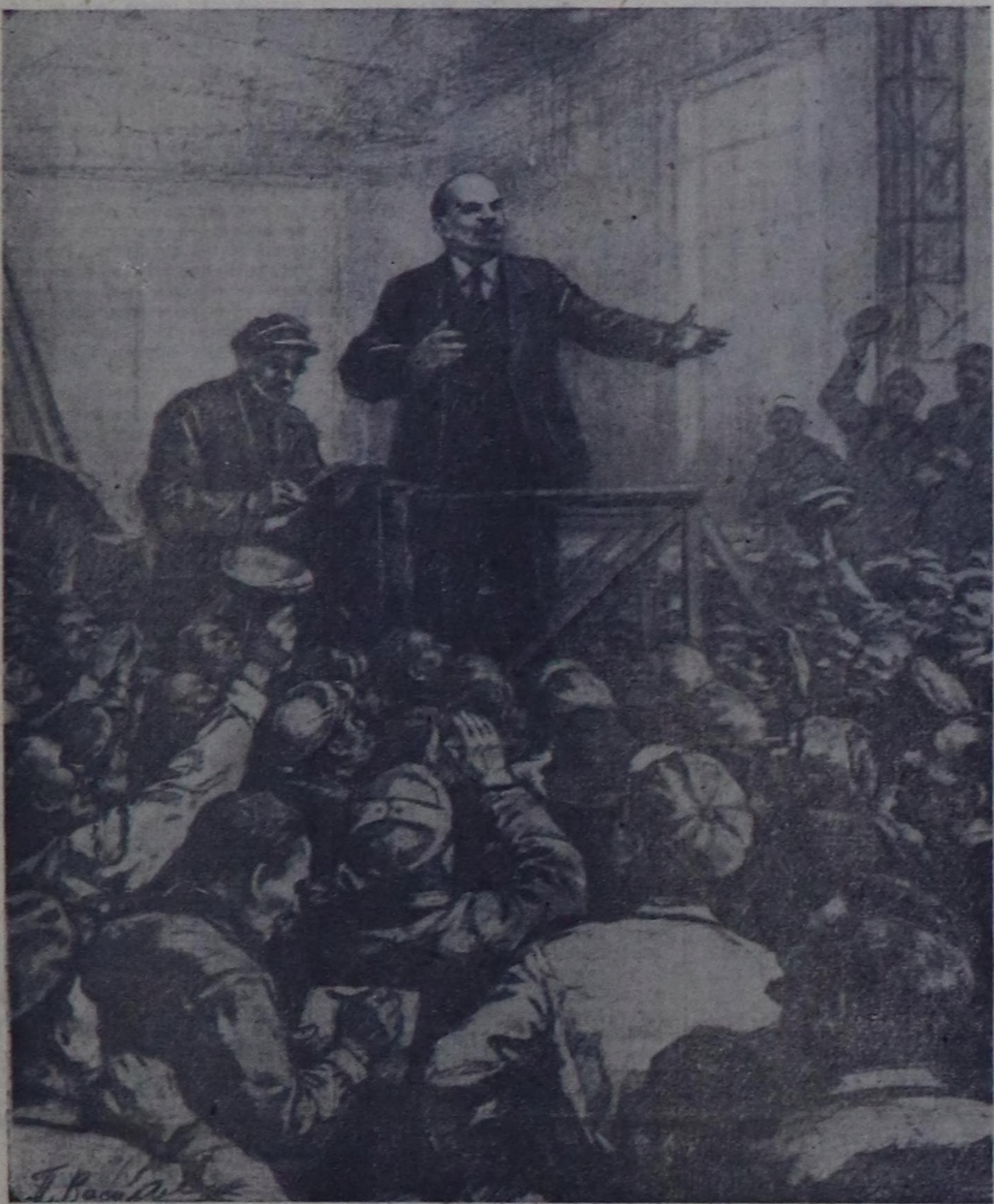
5

ПЯТНИЦА

№ 81 (5485).

Өртөө 2 көп.

В. И. ЛЕНИННИҢ ТӨРҮТТҮҢГЕН ХҮНҮНДЕН БЭЭР 93 ЧЫЛ ОЮНГА

В. И. ЛЕНИН

РСФСР-нин уран чүдүвүч алдарлыг амылдамчы П. Васильевтин чураан чуруу.

СЭТА-нын фотодорожжасы.

РСФСР-нин Дээди Советинин Сессиясы

Кремльдин Улуг ордузунга апрельдин 4-те РСФСР-нин Дээди Советинин алдыгы чыгышын бирги сессиясы амыттыган. Күрүненин шимтирлээр айы нелген айтырыгларын чугаалажыл көөрү-биле Россия Федерациязынын депутаттары маңаа чыгып келген. Депутаттардын арасында — үлетпурнуң болгаш иэдээ ажил-агыйың чазы-тынчылары, суралгы эртемденнер болгаш култураның амылдамчылары, партиянын болгаш күрүнениң шылгараңгай амылдамчылары, армиянын, флоттун төлөөкчилери. Оларнын хей-хейи республиканың парламентинде бир-ле дугаар кирип турар. Ол чүү деп үвөл дээрге, кайгамчыгы чаз кижилер, чоңуң чоргалары, ол чоңуң күзел-соруунуң өзулуг илерденкичлери чуртуу эргепел башкарынын школазын эртен дээн ол-дур.

Эртенгиңиң 10 шак. Партиянын болгаш чазактын удурунчулары чазак ложазынга көзүлгүлөп келген. Депутаттар болгаш азычылар оларны изиг, үр адыш чаксаашынылары-биле уткаан.

Эң улуг назылыг депутаттарнын бирээзи, ССРЗ-нин Чурунчулар Заилелиңиң баштаар черинин бирги секретары, ССРЗ-нин Уран чурулга

академиязынын чингине канигуну С. В. Герасимов сессияны амыттыган. С. В. Герасимовтун эге чугаазынын соонда РСФСР-нин Дээди Советинин даргазынга Москва хоорайнын Октябрь сөгүлдү оңурунча депутат В. И. Крестьяниновту сессия сонгаан. Ш. В. И. Крестьянинов болза профессионалдар эвилелинин Москва хборай чөвүлелиниң даргазында амылдап турар. Оон ыңай РСФСР-нин Дээди Советинин даргазынын сес оралакчыларын база сонгаан.

Сессиянын чугаалажыр айтырыгын бадылааны:

1. РСФСР-нин Дээди Советинин мандат комиссиясын сонгуруу.
2. РСФСР-нин Дээди Советинин доктаамал комиссияларын сонгуруу.
3. Чоңуң амылдар хандырылганын улам ыңай экижидеринин, чоңуң хереглел бараанарынын шынарын бедидеринин болгаш оларнын ассортиментинин калбартырынын дугайы.
4. РСФСР-нин Дээди Советинин чарлыктарын бадылааны.
5. РСФСР-нин Дээди Советинин бадылааны.
6. РСФСР-нин чазан — РСФСР-нин Министрлер Чөвүлелин тургузуу.

Депутаттар чугаалажыр айтырыгларын чугаалажыр көөрүнө шилчез. РСФСР-нин Дээди Советинин мандат комиссиясы, а ол ыңшаң Дээди Советинин доктаамал комиссиялары: хошулар саналдап кириеринин комиссиясы, бюджет комиссиясы, даштын херектер талазы-биле комиссиясы, үлетпур-тууду болгаш транспорт талазы-биле комиссиясы, иэдээ ажил-агый талазы-биле комиссиясы, улус өвредилгези болгаш култура талазы-биле комиссиясы, кадык камгаланы болгаш социал-хандырылганын талазы-биле комиссиясы, садыг, нитинин чөмгөрүлгезинин болгаш чоңуң амылдар хандырылганын талазы-биле комиссиясы сонгаан.

Мысаа часпар белганынын соонда чугаалажыр айтырыгларын үшүңү — «Чоңуң амылдар хандырылганын улам ыңай экижидеринин, чоңуң хереглел бараанарынын шынарын бедидеринин болгаш оларнын ассортиментинин калбартырынын дугайында» айтырыгы чугаалажыр көөрүнө шилчез.

Бо дугайында РСФСР-нин Министрлер Чөвүлелиниң даргазы Г. И. Воронов илетил кылган.

СЭТА-нын дыңнады

«Ай-4» деп станциянын шимчээшкининин дугайында

Ужудушкунун эртен хонуктарынын дугузунда «Ай-4» деп автоматтыг станция черден 216 муң километр ырай берген. Станция-биле радио харылзаанын 183,6 мегагерц частотага туруштуу-биле тудуу турар. «Ай-4» деп станциянын шимчээшкининин траекториянын параметрлерин тодаргайлаар сорулга-биле траекторлуг хемчээшкининин элээн каш сеансыларын чоруткан. Бүгү аппаратура чоғумчалыг амылдап чоруур дээрзин станциядан алдынган телеметриктиг информация көргүзүп турар. Станциянын иштинде базышкын болгаш температура бердинген хемчээлдеринде туруп турар.

Апрельдин 2-нин 3-че дүнезинде сылдыстыг дээрзин делгеминге станцияны чурукка тырттырган. Крым обсерваториязы станциянын сылдыс хевирлиг чурукка тырттыган чуруун алган, оон чыры 14,5 сылдыс хемчээли хире болган.

Апрельдин 3-те Москваның-биле 18 шак турда станция даразында астрономиктиг координаттарлыг болган: дорт үнери — 10 шак 44 минута, ийленери — 17 градус 40 минута.

«Ай-4» деп автоматтыг станциянын ужудушкунун хайгаараары үрүлчүлүшкөөн турар. Оларнын түңнелдеринин дугайын апрельдин 4-те дыңнаткан турар.

Эртемниң чаа-чаа чедишкннеринче

УССР-НИҢ ЭРТЕМНЕР АКАДЕМИЯЗЫНЫҢ АКАДЕМИГИ
Н. П. БАРАБАСОВ-БИЛЕ БЕСЕДА

Ам үдеде казан кижилер төрөлгөтен чаа, космиктиг үе-шагже кирипкенде, Айның болгаш еске-даа планеталарнын физиктиг шынарларын өөренип көөрү, оңаа чугулаа ужур-дузалыг болуп турар.

Ай — бистин планетавыска чоок космиктиг бүдүмү. Ол кижинин бир-ле дугаар чөдө бээр чери болуп магад чок.

Ам үдеде Айның черден көстүп турар кырын элээн экижи-биле шыңгылап көргөн. Айның кырында хей саңын кратерлер, далайлар деп адаттарып турар кайгамчык улуг ортулаштар, даг белдирлери, аңгы-аңгы бедиктер болгаш чамдык кратерлерден бүтү талаарже чаптылган чырык шугунар (хердененишкн) бар деп чүвени телескоптук шимчээшкининин алыс байдалы ам-даа чедир тодараттырмаан. Оон ыңай Айның кырында чамдыктыктык алыс болгаш ханы апар хей саңын тигер бар. Ыңаа-даа Айның кыры калдыг байдалыгы, оң үстү кабатыры калдыг бүдүмелдерин тургустууны деп чүвени чангыс ай тодараттып турар санал-оңалдар ам үдеде безин чок болуп арттырмаан. Планеталар аразынын кораблдеринин болгаш станцияларын Айга барып ооал-оңдак чок хонарынга ол айтты.

рыгын билеп алыр тергич чугула болуп турары билингир болгай. Чамдык эртемденнеринин болан турары-биле алырга, Айның кыры янзы-бүгү хемчээлдер вулкан хул-ый-базы-биле шыптылган болуп турар.

Айның көстүп чыгар кыры вулкан хевиринин өшкөн шлага-биле шыптылган деп совет астроном Н. Сытинская санап турар. Ол шактар метеориттер дүшкөн соонда болган бедик температура өжөргө тыптып турар.

Харьков обсерваториязынга хей чылдарда чоруткан шимчилелериниң бэузаар алырга Айның кыры 3—4 миллиметр хемчээлди, дыка үрмөктөлгөн туф хевиринин калды-биле шыптылган.

Совет космиктиг ракетаның дузазы-биле Айның Черден үзүлбөс талазы чурукка тырттырып алган чорук совет эртемнин кайгамчыктыг чедишкннин болган. Ол чуруктары 40 минута иштинде Айның төвүндө 65.200—68.400 км хемчээлден тырттырган, Черге дамчыткан. Ол чорук дүңкө чырымалдык еске талазынын тургузуунуң дугайында тодаргай болалды тургузар арганы берген. Айның биске көзүлбөс талазында

далайлар өвөш болган. Ында улуг эвес чүгле ийи далай бар болганын астрономнар тыпкан болгаш оларны Москва далайы, Күбөл далайы деп адагылаан. Оргулаштар болза Айның көстүр талазында ортулаштарың уштары болган. (Чижэ, Муруну далай, Краево далай, Смиттиң далайы).

Тырттырган чуруктары амылдап кылган соонда Айның кырың дугайында тодаргай болгалар тургустунган, аңаа үндөшкөөн Айның кара чангыс атазын делегейге тургустуу.

Бистин планетавыстың чингине адеричинин космиктиг ракеталарнын, планеталар аразынын автоматтыг станцияларын болгаш планеталар аразынын кораблдеринин дузазы-биле шимчээлдеринин чөвүкү удеги перспективалары калдыг болуп турары?

Айның янзы-бүрү байдалдарга турарын тырттырган чуруктары хамыктын мурунда алыр апар. Ол чорук Айның кырын ылгап билер арганы бээр, Айның көзүлбөс талазында дагаларнын бедин, кратерлеринин ханынын тодараттыр.

Планеталар аразынын автоматтыг станциязын салып үндүргөш үнелиг мөдөөлөрүн алыр. Ындыг станция

Айның кырынга барып хонукташ, янзы-бүрү приборларын дузазы-биле Черге Айның физиктиг байдалдарын дугайында, тодаргайлаарга: температуразынын, атмосферанын дыгыжынын болгаш составынын, Ай кырынын микрорельефинин, магниттиг шөлүтүн, хердененишкннеринин характеринин болгаш алыс байдалынын дугайында мөдөөлөрүн дамчытар.

Адактың сөөлүндө, кижинин амытынынга болгаш продукттуг эртем амылдар чорударынга таарымчалыг бүтү чүүдөр-биле хандырттыган планеталар аразынын кайгамчык улуг корабл-биле кижилер Айга ужуу түшүр. Баш бурунгаар дөвөөлөшкөн шимчээл амылдарын чоруткан, база байлак болгаш солуу материалдарын чымып алгаш, ол Черге эен көөр.

Астрономия эртемни улам ыңай хөгжүдериңе кайгамчык улуг ужуу-дузалыг обсерваторияны Айның кырынга тургузуу болур. Ындыг обсерватория чүгө еске космиктиг бүдүмелерин шимчээл арганы бээр эвес, харин бистин Тороон черивисин, оң атмосферазында болуп турар болушкуннарын билеп алыр арганы бээр. Бо бүтү болза эртемниң чаа чедишкнни болур.

(СЭТА).

ЛЕНИН—МОСКВА

Ильич Москвага сөөлү катап келгеш, чүгле каш-ла шак чоразан. Ол бодунун чурттап турган бажыныңга кире дүшкөн. Улус Комиссарларынын Чөвүлелинин хуралдар залында кирген, бодунун амылдар кабинетинде кезек кады олтурган. Горжаке эш чанын ора, орук айымы-биле көдээ ажил-агый делегейге чоралында тураскаал болдуруп, ыңай делегейге тургузуу турган култураның болгаш дыштанымга-нын М. Горький аттыг партиянын төп экинде:

«Владимир Ильич Ленин
1923 ч. октябрь 19-та —
бо девискээрге тургустан көдээ ажил-агый делегейге көрүп чоран» — деп бижээ.

Ленин — Москва — бо ийи ат бистин улусу-студу төгүзүгөне үнелдир чептес улусу-дузалыг болгаш кезээде тудуш харылзаалыг.

Тарып-боозадылгаже кичээңгейни салыр

Барыш-Хемчик районун амылдамчыларында мыйсыгтык бода малда-даа, хойда-даа уксаазын экижиктен мал өвөөш. Малдын уксаазын экижиктин, хей ээти, дүктү, сүтү алыр дээте тарып-боозадылганы өй-шаанда, шынарлыг чорудар херек.

Тарып-боозадылганы чорудуу турар ажил-агыйлар оон артык амылдамчылар бузуреп биле берген. «Бардык» сөвхөз мурунку-даа чылдарда, эртен-даа чылда тарып-боозадылганы өскөрдөн дээр чоруткан. Ыйганап ол ажил-агыйда уксаазын экижиктен мал бүтү малдын 60 хузу чеккен болган малдын продукттуу еске ажил-агыйларындан бедик апарган. 1962 чылда сөвхөзка хой бузулдурун ортумак кыргылда 2,1 кг, ортумак сүт саалады 1508 кг, күрүнеге саткан мыйсыгтык бода малдын ортумак деңизин 256 кг, хойнуң — 46 кг болган.

Малдын уксаазын экижидеринче шоодук кичээңгей салбайн турар «Большевик» колхозу ап көөргө, эртен чылын инек бүрүндөн чүгле 745 кг сүт сагган, бир хойлан-ла 924 грамм сүт алган болган күрүнеге саткан мыйсыгтык бода малдын ортумак деңизин чүгле 245 кг, хойнуң — 36 кг болган. Бо ажил-агыйлар кожа турар хирезинде мал амылдамчы продукттуу мыйдыг ылгады болган-дыр. «Большевик» колхоз эртен чылын инек тарып-боозадылганын планын күтүсөтпөн. Оон

уламындан хей инектер тарыттынмай барган. Станцияга бүдүрүкчү малдарын ажаалдады, чөмөргөзүн кончут багыт тургустанындан оларны Чадаанда күрүнениң тарып-боозадылга станциязынче апарган.

Тарып-боозадылганын чангыс аай пункттарынын тудуунун төлөвилени эртен чылын ажил-агыйларга тараттып берген болза-даа, ыңдыг пункт кылган чер чок, бар пункттарын оран-савазы аргажок багай, дерилгелери чептес. «Шекпээр» сөвхөзтүк Аянгагы салбырында (кол зоотехник эш Леонтьев) 61 инек төрөп болза-даа, тарып-боозадылганы чорутпанын. Ол ыңшаң «Бардык» сөвхөзтүн Аксы-Барлык, Хөндөң салбырларында амга чедир чангыс-даа инек тарыттырмаан.

Чамдык черлерде тарып-боозадылганы өй-шаанда эвес болгаш ажык, чадагай черлерге чорудуу турар. «Шекпээр» сөвхөзтүн кол мал эмиңи эш Шарханов 1963 чылдын март 11-де станциядан алган дүзенин тускай савага надалаынын, кармактап алган келген. Ол чорук үрениң оролин баксыраарында бедирген. Ол сөвхөзтүк тускай эртемчилери хей трени ап турар болза-даа, оларны чеге амылдамчы, черге каары көвүдөп турар. Ол дээрже ажил-агыйга улуг каража-дыр. Станциянын-даа, ажил-агыйларын-даа тускай эртемчилеге

ри тарып-боозадылганын түңнелдерин өөренип көрбөй, чыл бүрү эрендеп илтиргип турарында районда инестерин кызырашкынын улуг болуу турар.

Бо чөмөстөрү бо чылын катапталыс төлөөдө, ферма бүрүтүне инестерин тарып-боозадыр амылдар доордан өдө тургусаа чогуур. Хамыктын мурунда пункт бузуун дүргөн септеп доозар болгаш ылангы оларны дерилге-биле хандылар; тарып-боозадылганы чорудар дуржулгалыг техниктерин тургузар; бүдүрүкчү тускалынын коданардан аңгылаш, тускалы азырал, ажаалдага кирер херек. Тарып-боозадылганы чедишкннинин организастаары тускай эртемчилерин дорт хүлөөлгөн болур. Ындыг болганда олар фермаларга үрүлчү барып, бо амылдар калчар чоруттарып хайгаарап көрүп, бар чөмөстөрүн ол-ла дооран өдөр чөмөстөрүн ап турар болза чогуур. Тарып-боозадылга дээрже каш хонукта чорудур тур ажил эвес, инестерин ооладышкынын үезинде болгаш хөн киргенине дамаарыштыр чылдын кайы-даа үезинде чорудар чугула ажил-дыр. Чижэ, бир ажил-агыйга оларын каш инек орай төртүр болза, оларын төрөшкннин соонда чогуур үезинде база тарыыр апар.

Н. ГОНДИН,
райондук кол мал эмиңи.

1923 чылдын октябрыда Владимир

Владимир Ильич Ленинниң амылдамчылары биле холбашкан черлер Москвада дыка хей. Владимир Ильич фабрикаларга болгаш заводтарга хей удаа чүве чугаалап, бүдүрүкчелерин амылдамчылары-биле хей каттап ужуражып, шери кезектеринин барып турган. В. И. Ленинниң чоразан болгаш чүве чугаалаан черлерин, оон амылдап, чурттап турган черлерин сонугуруп, таныжып көрүп турар кижилериниң саны бо хүнерде Москвада дыка көвүдөп турар.

В. И. Ленин Москвага эң баштай-ла 1893 чылдын август 19-та келген. Владимир Ильичинин Самардан Москвага үшүкенинин дугайын Самарынң губерния жандармазынын эргелесин полициянын департаментиниче тускай дыштанган болуп турар.

В. И. Ленин ыңчан Москвага келгеш 12 хонга, Яковлев переулкутун (амгы Бурск вокзал чогуу) 19 дугаар бажынга чурттап турган угбазы А. И. Ульянова-Елсаарованын бажынынга доктаган. Ол эрги, ийи катт мыйш бажың чаз хей катт тудуларын аразында ам-даа турбушаан.

Москвага турган хүнеринде Владимир Ильич Румянце музейин библиотеканыңга (амгы В. И. Ленин аттыг Куртне библиотеканы) номчулалар кылып, амылдап турган. В. И. Ленинниң номчула кылып турганы зал Знаменкага (амгы Фрунзе кудумчууда) ийи катт бажың турган. Ол номчула бажың ам уругуларын болгаш аныкталары болдуруп. Ол бажынынын фаздазында «Владимир Ильич Ленин 1893 чылдын августа болгаш 1897 чылда Москвага келгеш, Румянце музейинин библиотеканыңга номчула кылып турган» деп бижээн самбыраны тургузуу каан.

Бо библиотекадан кончут солуу документтер тыгылган. Библиотеканың номчулуктары даярлап турган дептерде Ильичинин бодунун бижимелери артык бөөн турар. 1893 чылдын август 26-ла № 236 данында мынчал бижээн: «Владимир Ульянов, даныраатыг болчүктүгүн дузадакчы. В. Боронжа, Ивановтун бажың, квартира 3». Чамыг амылдамчы байдаларын барымдаалап, адресин мында өскөөр бижидип каан болган.

1893—1894 чылдын кыжынында В. И. Ленин Петербурттан Москвага чедип келген. Либерал народниктерин бир идеология болгаш марксизмин каржи дайыны В. Боронжовка удуу амык чугаазы Москва интеллигенциянын хуралында ол ыңчан чугаалаан. Демократтыг интеллигенттеринин ол чазы

хуралы Воздвиженкада (амгы Калинин кудумчу) Землескийтеринин чурттап турганы 13 дугаар бажынга 1894 чылдын январь 9-та интеллигенция кезээни хевирлиг кылдыр эркен.

«Владимир Ильичинин чугаазы аажок-ла сонугураңгы болган, оон бодунун дугайында хаядаа көстүп келген чаа сылдыс дугайында дег, чамдыктар магадашкын болгаш сөзгү ханымышкын-биле, а өскөлөр чорудаашкын болгаш сестинишкын-биле чугаалажып турганар» деп, ол хуралдын кирижинин, марксизм М. П. Голубаева сактып чугаалап турар.

ПАРТИЯ-КУРҮНӨ КОНТРОЛҮНУҢ БУЛУҢУ

Тарылгага белеткелди дүргөн доозар.

ДУВҮРЭЗНИНГИ БАЙДАЛДА

Улут-Хем районунун партия-курүне контролүнүн комитети активтеринин болгаш тускай эртемнигеринин баа чер-черде тургузулган белеткелди киржилгези-биле районун колхозтарында болгаш совхозтарында чакы тарылгага белеткелди чорун турарын хынап көргөн. Хынадаштын түнелинде районун ажил-агыйлары ниятти-биле 244 тракторун, 193 саялка, 139 айданын болгаш өске-даа чамдык чептерини септени. Кукурта өстүрүш 38 эвенун тургускаш, оларнын өөредилгесин чорудуп турар. Ажил-агыйларда нота бригадаларын тургузуу, 1260 рамаларын, 1080 шыгыларын белеткөө.

Индиг болза-даа чакы тарылгага уткуштур кылдынган ажилдар кончуг эвеш болгаш байда дүвүрээнин деп хынадаштын түнели илереткен. «Найырал» совхозтун чамдык тракторларының септелгезинин шынары куду. Септелгезин үндүргөн, чыскаалдыр тургузуу каан 14 тракторун электри провадалары чок болгаш оон-даа өске чептерин белеткээнар. Совхозтун дирек-

тору эш Доржудайнын үчүттүшүн тургузарының хемтеон албайн, «ынды боор-оң» дөөн ишкан, сагыш даап медә бергенинден 44 тракторнун септелгезин доозулган дөөн болза, ол херек кырында чүгле 19 трактор болган.

Районда 69 тракторун, 46 саялка, 51 айданының септелгезин өгөдөөн болгаш чедир кылдынмаан чепек-техниканын саны оон-даа хөй. Илангыя «Күш-ажылдын хостуу» колхозта байдал дыка дүвүрээниниң. 13 саялкаын чүгле үчүн, 12 айданынын 4-үн септөөн. Тараа култураларының 660 тонна үрөмлеринин чүгле 136 тонназы чажар шынарына чедир арылаттынган. «Найырал» совхозта 20 трактор, 3 саялка, 10 айданы, «Утка 25 чылы» совхозта 15 трактор, 18 саялка, 12 айданын, «Улут-Хал» совхозта 15 трактор, 11 саялка, 18 айданын амдыга чедир септеттинмезон. Районда бүгү бар үрөмлеринин чүгле 25 хузуу чажар шынарына четкее.

Чемпишдиле белеткелди үстүрүш чедип турар. Районга ниятти-биле 62500 тонна едек сөөртүп тө-

гер турган болза, чүгле 8075 тонназы сөөрткен. Бо ажил районунун совхозтарында кончуг оожум чоруп турар. «Утка 25 чылы» совхоз 13.000 тоннадан чүгле 800 хире тонназы, «Улут-Хал» — 18000 тоннадан 3562 тонназы, «Найырал» — 20000 тоннадан 2080 тонназы сөөрткен. Совхозтарын директорлары Огикхарев, Моисеев, Доржудай, агрономдары Доронин, Мешелдин, Увостов олар бо ажилче сагыш салбайн келгенини чылдагынындан түнел мындай болган.

Чер-черде активтеринин хуралдарына база районун ажил-агыйларынын удуруткучуларынын, агрономнарынның, инженерлеринин болгаш өске-даа активтин киржилгези-биле

чакы тарылгага белеткелде бо дүвүрээнинги байдалды парткомнун бюрозунга болгаш райкүскомнун хуралына чугаалажып көргөш, апрельдин бирги чартында чакы тарылганын белеткелди бүрүн дооза турарын доктааткан. Хову тургаларында чуртталга бакыннарынның, кызыл булуннарнын, стодваларнын септелгезин оон-даа бетинде дооскан турар.

Бо хемчеглеринин түнелин көөрү-биле ийн дугаар хынадашын организаптап чорудары комитеттин ажил планында көрдүгөн.

С. БУАНДЫ,

Улут-Хем районунун партия-курүне контролүнун комитетинин дарганы.

Улусчу контроль күштелишкенде

Партия-курүне контролүнун Кызыл хоорай комитети, анаа дуза чедиреринин тус-тус дүвүрүгелерде болгаш организацаларда тургустуу-гулаан бөлүктөрү боттарының ажил-чорудугаа улам илдепкейлиги турар. Улусчу контролүнун херез даандырган кижилер боттарының ар-же-хуздугаларын эки билип, хоорайда ажил-агый, албан чедиреринин ажил-херезин сенингип кирбишаан, социалисттик өчүтүп төчөгөш турар ажил-агыймы өвөс чорутарынын дили-биле илеретип, материалдарын болгаш сак-хөвүнү курааларларын чап амылгаар, дүвүрүгелеринин ажал-агыйларын талаш-биле партия биле күрүгөш чогур дөткөмчөни көргүзүп турар апарган.

Партия-курүне контролүнун Кызыл хоорай комитетинге дуза чедиреринин «Кызыл тулгу» аргелелинде бөлүк ол тулгу организацалында материал-техниктиң чүдүлгөш төчөгөш турарының хөй-хөй фактыларын илереткен. Оларын иштинде илангыя хоорайнын Кочетов, Гагарин култураларынын бедиринде 36 кварталдык чуртталга бакыннарын тулдуга болгандан когаралга база илереткен. Ол бакынды Кызыл аэропортунун чатын даугаар «Кызыл тулгу» аргелелинин тулгулары барык үш чыл дургузуда тулгу келтеш, марттын бирги чартында арай боорда дооскан турган.

Күрүне комиссияга дужааттынмаан ол бакынны тулгу аргелелинин удуруткучуларын аштер Нестеровский, Трещенко оларнын айтмышканын-биле прораб, эш Суховатин шооалдап кааш, 15 хонук дургузуда анаа кандыг-да хайгаарал чорутууаның ужурудан одалга системаныга суг шак донгаш, хамык батареалар бүтүп, бакыннын иштин суг хөме алган болган. Оон түнелинде каа кылган бакыннын тулгу үрөш, күрүне 1470 аман рубльдин когаралы чедиретин. Маана чүгле тулгу өргөлдө өвөс, харын тулгунун чогум эвеш, анаа хайгаарал чорутса чогур турган Кызыл аэропортунун удуруткучулары база биче өвөс буруулап болуп турар.

Улут-Хем ыш ажил-агый черинин ыш дилер пети тулуга херезлеттине дилген ыш материалдарын кончуг шынар чок кылпн турары-биле база күрүгөш улук когарал тавар-кып турарын ол ажил-агыйда тургускаш партия-курүне контролунга дуза чедиреринин тулгу илеретип келген. Ол бөлүктү медээни даугаар алдыр, ук чөхте дилген материалдарын чүгле шынары куду өвөс, харын оларын кам чок калгалал турарын-дай хөйү-биле үрөшп, тулуга ажил-агыйлар аргакч болуп турар. Байдал мындай турган ол ажил-агыйнын

уауруткучуу эш Забоев өлчө кичөөнгей салбайн, ажил-агыймы өвөс чорукту көргүзүп келген.

Улусчу контролүнун талаалекчилеринин ол дүвүрөңгү медээлерин барымдаалааш, партия-курүне контролүнун Кызыл хоорай комитети бөлүкүн апрель 1-деги хуралдын ук айттырыларын тускай чугаалашкан. Даандырган амылга харымсалга чок болгаш боттарынын удуруткучулары турар инженер-техниктиң ажил-агый чыгарга негелде тургуспайн келгенинден үстүндө айткан чуртталга бакыннарын тулдугун талаш-биле күрүгөш чедиреринин когаралга кол буруулап кижилер болуп «Кызыл тулгу» аргелелинин удуруткучулары эштер Нестеровский, Трещенко оларнын шынгын көөрү-биле партия-курүне контролүнун комитети СЭКП хооркомунун бюрозунуң шилтичкен. Бо чедиреринин когаралга база биче өвөс буруулап ол тулгунун прорабы турган эш Суховатинин болгаш Кызыл аэропортунун тулгу инженер эш Красавцевтиң комитет донгукан.

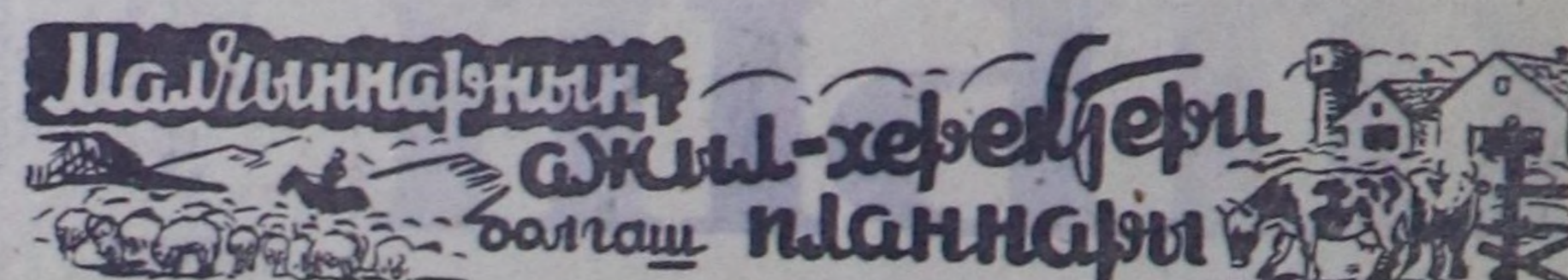
Дилген ыш материалдарының шынарын экижидеринге, оларнын камналга шытжамырына контрол тургуспайн келгени дөш Улут-Хем ыш ажил-агыйнын удуруткучуу эш Забоевтиң комитет шынгын сагындарышаан, маана хамарыштыр ыш дилер петиңи депискөргө чогур корум-чуруму чоокку уде тургузарын анаа дааскан.

Социалисттик өчүтүп чүзү-баазын самчылдакчаларын, төчөгөшкелчилери улусчу контролүнун талаалекчилери база-ла мергени-биле тулуп ап турар апарган. Чижээ, мурунда ээт, сүт продуктулар белеткел аргелелин иччалыгын турган Маркин херези бөдүнүп албан дузданын ажилга алгаш, чүзү-баазын махивация кылдыр орукче кырип, бөлүк оорларын дузданы-биле 80 ажил килограмм күрүне ээлин бөдүнүп хузуунда херезлетинге бузутпаш ажилдарын орадандыган. Ол дуга-бинда медээни алгаш, партия-курүне контролүнун Кызыл хоорай комитети ук Маркиннин херези бөдүнүп хуралына чугаалажып көрбүшан, оон тускай херези көөрү-биле СЭКП Кызыл хооркомунун бюрозунче шилтичкен.

Партия-курүне контролүнун Кызыл хоорай комитети ол хуралга комитеттин штаттан дашкар инспекторларына элкен каш эштерин баш-лаан болгаш апрель айда чорудар хемчеглеринин планын база чугаалашкан.

А. КЫЗЫЛ-ОЛ,

Хоорайнын партия-курүне контролүнун комитетинин кижигүнү.

ТӨЛЕПТИГ АЖЫЛ-ИШЧИ

Чеди чылдын бешти чылында кижэи буруу алган социалисттик хуздугалын хууса бетинде күөсөдип, ак-сеткилди, төлөтпн ажил-ижи-биле Төрөөн чуртун өөртүскөз.

Ылдыларын одуруунга Дуржулга станицянын Хадын-Асы сүт-баран фермаынын саанчымы Ооржак Чечек туржуп турар. Саанчынын күш-ажылчы ажил-агыйнын эгелээни каш өсө-биле мындай: эри көпкүн амырлардан кезде чарлып, кажан 1951 чылда «Чагытай» колхоз тургустуулары-биле өөнүн ээни Оюн Сырат, өг-бүлө дургузган колхозка кирип, сууржук ишин оруун тыпканар. Оон эгелээш Чечектин саанчы күш-ажылчы эгелээш.

Баштайгы үелерде бодунга таварышкан бергелерин ажиң эрип-ишаан, ол чөбүтү мурнакчаларын арга-дуржулганын өөренип, эки саанчыларын одуруунга чө-

раан. Мында кайгамчык техника-биле чепселген сүт-баран фермазы турушкан.

Мурунда чылдарда он салаанын күжү-биле инек саар чоран болза, ам «Блочка» дээр саада уставонказы ажиллап турар. Оон бир башкарылчыны Ооржак Чечек. Хөл ашкандан мехализацияже шилчээниниң соода, оон ону билеринден саанчынын күш-ажылчыны бөдүрүчүлүгү өскөн. Ам ол станицянын фермаларында «оң кирбөөн ине», көдүрбөөн хумуну чок» деп хөрөм чугаалап болуп.

Саанчы бо чылды бир инекке онааштыр 1400 литр сүтү саарын хуздөгөн. Чылдын баштайгы ийн айларынн көргүзү-биле алырга — ол алган хуздугалын амыр күөсөдип бөдүнүп саада бадаткан. Мал ажилынын талазы-биле хөй продуктуларын Төрөөн чуртка бээр дөш саанчы эш-өөрүнге бөдүнүп арга-дуржулганын өөредип турар. Бергелени саанчылар С. Унтуш, Ч. Чагытай болгаш өскелер-даа Чечектен тулак чок саар апарганын.

Станиця бо чылды бирги кварталында 120 тонна сүт саар планын тургаш 150 тонна кылдыр күөсеткен. Оон иштинде Чечектин улук хөй.

1962 чылда республиканың малчынын Надымынча киржикчи бооп келгеш, ол хуралга Бий-Хемнин Туран фермаынын саанчымы М. Бичин-туртук социалисттик чарышка кыйгырган, ол чылдын ажалы көргүзү-биле Чечек ажиңден ажил, бөдик көргүзүлгү болуп. Ол ам СЭКП кижигүнүгө кандидат. «Шың», «Тыванын аныктары» солуннарын ол номчуп, бөдүнүп саанчы мергелини улам бедир дөш негелде бир катар бөдүн зоотехникти өөредилгеге өөренип турар. Ооржак Чечектиң бөдүнүчүлүгү күш-ажылчы үнелен көргөш, район Советинин күөсөдип комитети эртен чылды ону Хуңдулде бижик-биле шагнаан. Ол ыш-лаш өске-даа шаңнал бижиктер саанчынын бакыннын каастап турар.

Иччалган саанчынын саада талазы-биле мөөн сонгар-даа чедиреринин бөдүнүп, мурнакчы дуржулганын улам өөренип, ону ажилдарын дөш күөсөдип-иштин ажилдарын күтөөри өөрүнчү.

Чурукта: саанчы О. Чечек. А. СОДУНАМ. Фото авторнуку.

Массаның киржилгези-биле

Таңды районунун партия-курүне контролүнун хуралы чоокта чаа бөлүп эрткен. Ол хуралга районун колхозтарының болгаш совхозтарының чакы хуу ажилдарының белеткелинин массалык хынадаштын түнелин чугаалашкан. Районун элөөн хөй ажил-агыйлары чакы тарылгага белеткелдери ам-даа бүрүнү-биле дооспаан, тракторлар болгаш негдэ ажил-агый машиналарының септелгези «Имелеге», «Межегей» совхозтарда, негдэ ажил-агыйның Дуржулга станицясында, «Коммунизмниң херели» колхозта амдыга чедир үргүлчүлүшкан, чамын ажил-агыйларда үрөмлерин чөчө арылаттынмаан, механизатор кадрлар чедиреш.

Колхозтарының болгаш совхозтарының чакы хову ажилдарының белеткелинин массалык хынадашын апрель 1-ден 10-га чедир бүгү чөргөргө калба-биле үргүлчүлүшкөн комитет планнаан. Ол хынадашканын чорудары-биле ажил-агый бүрүндө комиссарларын тургусканын. Комитеттин амылныга дузалажыры-биле колхозтарда, совхозтарда, фермаларда, бригадаларда болгаш ажил-агыйнын өсө-даа адырларына бөлүктөрүн болгаш постулары организацан. Партия, совет активчилер, негдэ ажил-агыйнын специалистери хынадага база кирип.

Машина-трактор парыннын шынарды белеткелеринче, тракторларын кыр-вар-кар материалдар-биле бүрүн хандарыныче, черин шың амылгаары-че, ховуда амылдап турар амылчынарга болгаш колхозчуларга таарымчалык байдаларын тургузары-че улук иччөөнгей салдынын турар. Хову тургаларын дөрип, септээр амыл районда шагда эгелээш.

Комитеттин амылнын ол баштайгы басымына бар чептериниң өй-шаанда чайлардынга, чакы хову ажилдарына белеткелди бөдик шынарды доозарына улук идигени бээр.

Н. ТЕМБРЕК.

Контроль илереткен

Тес-Хем парткомунун болгаш райкүскомунун партия-курүне контролүнун комитети хөй-иштинин киржилгези-биле районда чакы тарылгага белеткелдин байдалын март айда хынап көргөн. Хынада болуп турган уде районда чакы тарылгага белеткелде улук чептер бар болуп турарын илереткен. Бүгү тракторларын 70 хире хузуу, айданыларын 55 хузуу, саялкаларын 62 хузуу, кукурта олуруткучуларын чүгле 10 хире хузуу септен белеткелтип болган.

«АК-ЭРИК» болгаш Ленин атыг колхозтар чакы белеткелди келертей оожум чорудуп турар. «АК-ЭРИК» колхоз чачыс-даа саялка, айданын септен албаан, тракторларынын чүгле 46 хузуу септен алган турган. А Ленин атыг колхозта элөөн каш тракторлар септеттинмезон, чачыс-даа кукурта саялка белеткелтип-мезон.

Септелгезин үнген тракторларын тоналган турар чоруктарын хынада илереткен. Чижээ, «Тес-Хем» совхозтун декабрда септелгезин үнген «ДТ-54» деп тракторунун агар шүүрүкчанын, карбюраторун, кожуга тургузугаларын болгаш өске-даа чамдык келетерин ушуп апарган болган. Ленин атыг колхозтун «ДТ-14», «ДТ-24» тракторларын база-ла ил-

ДЕЛЕГЕЙДЕ өң улук күштүг электростанциянын туудун Енисейде эгелээш, ову Красноярск хоорай чогуунга тууду турары-биле Красноярск электростанциянын тууду деп алап турарын номчучу бүтүп билип болгай. Ол тууду тууду бир шиктирер үези — Енисейнин унун дуй богаш, оон суун чаа үнчө чаа асырмынын үезинде ол туудуга келген турары-биле СЭКП Красноярск үлетпүр крайкомунун чалаанын даугаар март 24-те Красноярскке чөдө бердилис.

Красноярск хоорай бөдүнү байыр-дал иштинин апарган турду. Кудумчуларда транспорттылар, плакаттар хөй, туктар кинескөн, кижилер даарталы болушкуну, электри станциянын туудуларынның маалдыры ажил-иштинин дугайын чугаалажып турдулар. Оон-биле хол-болгаш хоорайда дыка хөй аалчылар чедип келген. «Правда» солунунун кези чоруту редакцияны бөдүнүп чедип келгени тускай вагоунда ажиллап турар, а өске төп солуннарынн тээлээчилери, улус демократия чурттарынын барык шүтүгүлүш корреспондентилер, оон алгыда Францидан, Англадан корреспондентилер база келгилээш.

«Красноярский рабочий» солун март 24-те номерин Красноярск ГЭС-тин туудуларынын ажил-иштин маалдыры чорунга бараалгатаан, өнүгү номер болду. Бирги арнынн улук эгези «Коммунизмниң херелдери сөз кырында тодаргай чырып тур, «Енисей» деп эге-биле үнгөн. Бүгү-де чөдө байырлап, магадал, кудумчуга-даа ужурашкан красноярскылар меңдешкеш, бөт-бөттарында байыр чедиржиш турганнар.

Красноярскте 24-те кезжэ барымысса-даа, даартагы хүнү, даа адыры четтикпей-не турган бис. Каш шак иштинде хоорайга көргөн, дилмаан чөдүлгөшү, мындай күндүг Улут-Хемин өскөр чылып, бөдүнүп аайнга кирип алпар деп чүдүлгүн улук-дузданын удуун магар, хөрөгенин чыда-ла удуй берип-чөс. Эртен отту хонуп келири-виске, кудумчуга хамык чөдө дөй-лүп-ла турган ишкан, черле шыдалымас, даштыга үнө халааш, «Ура!» деп алгырыксаан келир. Аргалык болза станция туудунче чада-даа башкыкы дег.

Ол аразында бир шактын эртенни биске бүдүн хүн эрткен ишкан үр болган. Иччал турувуста-ла чорутушак чедип келген, чолаачы хал келди. Машиналар кирип турувуста, чолаачынын өөршүкүзү-даа аажок.

Хүн-даа магаалы-ла-дыр, аалчылар, бүгү чөдө ам совет кижже чагыртып турар апарганда, бурган база чагырты бергени ол ынаан — дөш, бисче хүдүмүзүп көргөш, каттыра-дыр. Элөөн сооксунар, сырын хат турар-даа, шынал-ла «хиндинде хир чок», кончуг-ла аяс хүн болду.

Красноярск хоорайда Енисейни кезжир туткан улук көвүргүнү кеш-кеш, Енисейнин ол талазын өрү халтымыс. Бис терде четтикпейн, өйнай-сылдай чолаачыны дашагыртып чордувус.

— Ажырбас, дөмей-ле чогур өйүңдө чөдө бөз бис, овалдавас бис, оожум чоран кижэ ирай бөз деп үлөгөр домк бис ишкымайгай — деп, ол база биске оожуктуруп чоран. Станицяны Красноярск хоорайдан 40 километр черде Дивногорск хоо-

МАГАДАП ХАНМАС

кылгаш, улук плакаттар асмылап каан, мыда Владимир Ильичиниң чуртары, «Март 25 Енисейни чажыргарынын хүнү», «Коммунизмниң дөш оон-даа өске сөрүк кирипчи кыйгырлар дыка хөй. Ол өрүк-биле хал олура, чамдыкта биче ээничгештер — аразы-биле-даа, чаа

ЧУРУКТА: Красноярск ГЭС-тин тууду.

та тургулашкан, бүгү-ле шимчөөш-кенин башкарып турлар. Орутуң ол-бо талааларында шиттер тургузукчуларына алдар!», «Күш-ажылга алдар!», «1965 чылга чедир дөрт агрегатты амылдадым!» халылар аразы-биле-даа, эрте хол-гулар, ийн биче сууржугаш-лаа эртинис, өрүк кыймында иштат-

даа, чагылар-даа, бакыннар-даа бисти хүдүмүзгөй үлөп, далажынар, далажынар, чонун улук үлөлини барып көрүп, деп чагып тургалык болду.

Чангыс аай бакыннардыг кудумчуга кире халдын келгенинисти эскерейн барып-тыр бис.

Дивногорск бө-ла болгай, ам чурттакчымы 18 муң ажил турар, өөдүгү уде станция тууду-биле холбаттыр, ужу-дузазы аажок улагаткан, экир чылдан бээр шуут крайга чагыртып кылмын каан, күштүг-ле сайырап турар хоорай чөдө — деп, бистин үдөн чоран Анатолий Семенович чугаалааш — хоорайнын төп кудумчуу-биле халыт, Владимир, аалчыларымыс хоорайны база көрүпүр — дөш дүш чөк олу.

Шынал-ла барык бакын бүрүгү чаа, кудумчуу асфальтылап каан, Улут-Хемин унунда ий черде, оон унун дургаар шөйлү берген хоорайнын төп кудумчуу өрү хал олуру бис. Чолаачы-даа, бисти улук чоран өш-даа, таймырлаан херез чүү боор деп бөдөөнү ол ийик бе, өңө бурунтаар көрүп алган, мыт чөк олулар. Дүргөн сайырап турар амык хоорай деп чөдө черде илден.

Ол хоорайнын үстү талазында Енисейни кезжир база бир аажок улук көвүртүп тууду каан, ону кеш-кеш, ам хемини солгай талазын өрү чоктаптымыс. Маана келгеш-ле шушкан машиналарга, туудуге

кылаштыган улустарга барык-ла кыстырып алган, оожум чоруп олуру бис. Туудуге чокушулган тууду-ма кижиниң сеткилин дөстөмүш даа баар.

Красноярск электри станциянын тууду турар черин Шумизанын кылазы дээр. Суг күжү-биле ажилдар электри станцияларын тууду турары-биле алырга, Шумизанын кылазы дээр электри станцияны туудурига бөдүнүп чалап каан чери болуп турар. Чүгө дээр, бир чүдүлгө, ийн талазында кылаачылар улук далдар бар, ийн чүдүлгө, ол далдарын ийн чалым, аалдарык болганда электри станциянын туудурига бөдүнүп чарышкан өөшөн үнөр.

Оң үр болбаанда-ла база бир улук көвүртүпүп кештеш, бир улук хайынган дөң кырында үнө халдып келири-виске, бир шагда даа келгеш, машина тургузар черин айткан бөргө, оон дүшкөш бөзөп-тымыс. Енисейни чаа бөдүнүп шта-вын база-ла ол дөң кырында. Мында бүгү чөдөнү радиокудун каан болганда, штабтан үнө айтмышкынар бөгү улукка хөстүг дымналын турган.

Енисейнин чаа унун өөдүгү көвүртүп-биле кешкенин оон чөдө-дүр. Унун келген дөңүстөн куду кылаштыган, Енисейни чаа бөдүнүп турар черинге чедип келдилис. Мында база-ла кижиниң хөйү чүү дээр! 25 тоннамы чүктөөр улук са-

